

Heroicarvm Et Ecclesiasticarvm Quaestionvm Libri VI.

Sex libris prioribus universa Regalium, Iurisdictionis Ecclesiasticorum
Temporalis Et Constantinianae Donationis ratio discuritur ... contra
profanas & vanas cuiusdam Bodini novitates

Boetii Eponis Frisii De Ivre Sacro - Vel Principorum Iuris Pontificii Libri III.

Epo, Boetius

Duaci, M.D.LXXXIIX.

I Paratitla Libri Decretalivm Primi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61749](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61749)

293

DE IVRE SACRO
LIB. TERTIVS

Paratitla Decretalium.

DE TOTIVS Decretalium cor-
poris dispositione satis dixif-
se ^a videmur; nunc de singu-
lis Decretalium libris breui-
ter agēdum restat. in quibus quidem sin-
gulis libris rectè partiēdis vel suppartien-
dis potiùs non minor est laus vel aucto-
ris vel interpretis quàm in vniuersis li-
bris ad summa quædam genera satis ido-
nea reuocādis. Equidem protestatus iam
olim fui, vehementer mihi semper displi-
cuisse vulgarem istam coniungendorum
connectendorūve titulorum rationem
longè cōfusissimam; dum non in vniuer-
sum, sicut oportebat, libri cuiusque com-
moda proponitur partitio quæ singulas
deinceps partes partiumque singularum
sectiones & articulos ductu quodāmo-
do naturali quasi filo quodam perpetuò
& quasi nervis quibusdam nexos per sese
trahat contineatque, sed minutatim sin-
guli dūtaxat inter se profus inep̄tē com-
mittuntur tituli, soli proximi cum proxi-
mis, nullo cōstituto semel toto à quo cæ-
tera cuncta dependeant. quo nullum po-
test esse vitium docentis aut maius aut de-
formius; cū procul dubio docendi laus
omnis in partiēdo ^b sit, vt & ad Gratiani
t iij mone-

I

Vera con-
nectendorū
Titulorum
ratio.

2

Docendi
laus omnis
in bene par-
tiendo.

^a
superiori lib.
secundo.

^b
Plato in Phe-
dro & Cicer.
in Bruto. &
lib. 1. de in-
uentione.

monebamus ordinem. Rursus in omnibus & singulis cuiusque libri titulis vinculo quodam perpetuo colligandis ita versari (quod animaduertimus in utroque iure commisisse nonnullos) ut instar carminis cuiusdam non ab similibus isti quo computantur numerantur coniunguntur singuli dies totius anni (quod incipit *Cisio Ianus*) dicitur coniunctionis titulorum inter se connectionisque ratio, magis adhuc iudico ridiculum.

3
Libri primi
Decretalium
caput sum-
mun.

Primus igitur liber Decretalium pro capite suo summo, ex quo deinceps membra deducuntur apta suo capiti, nihil aliud habet quam Negociorum seu Causarum seu Rerum Ecclesiasticarum preparamenta vel preparationes vel antecedentia vel antecessiones vel (ut ita loquar) preambulatoria, vel quocumque demum nomine libeat appellare cogitationes atque curas huiusmodi quæ sollicitum tenent unumquemque Christianum de graui questionis cuiuspiam ad res agendas necessariò pertinentis disceptatione laborantem. graui dico disceptatione, siue publicum spectetur ius Pontificium quod in Sacris in Sacerdotibus in Magistratibus Ecclesiasticis consistit, siue priuatum quod ad singulorum refertur utilitatem. nempe legè quid amplius & augustius ab hoc iure Pontificio venit expectandum, quam ut solis priuatorum liticulis occupetur. Nam quamuis ita sit, ut in partitione illa vniuersali

4
Augustius
quid à iure
Pont. expe-
ctandum
quam solæ
liticularum
decisiones.

uerfali fuperiùs dicebamus, vt nimirum
ius omne rebus agendis applicetur & ad
ipfa iudicia referatur, tamen inter illas
res agendas & inter illa iudicia ftatus e-
tiam Christianorum publicus vel maxi-
mè numerandus eft. quo fit vt in hoc li-
bro primo quando de perfonis agitur, ea-
tenus eadã perfonæ loco ponantur prio-
re feu præmittantur quatenus & facris
publicis deftinantur & in sacerdotes cre-
antur vel aliis ordinibus infigniuntur &
in magistratus Ecclefiafticos conftituun-
tur; eatenus verò perfonæ prorfus ead-
dem loco ponantur posteriore feu fe-
quantur, quatenus iudiciis priuatis præ-
ficiuntur.

Breuitè & in fuma; Præparationes
vel Antecelfiones vel Antegreffiones hæ-
tum rerum Christianarum peragendarum
tum iudiciorum cõftituendorum, de qui-
bus quidem hoc libro primo tractari di-
cimus, in quattuor omnino verfantur ge-
neribus tanquam præcipuis totius libri
membris; videlicet, fundamento¹ vniuer-
fi iuris huius Ecclefiaftici, diftributione²
iuris eiuſdem in fuas partes, perfonarum
à quibus res dependet qualitatibus³ offi-
ciis diftinctionibus, & peculiaribus qui-
busdam rei controuerfæ Christiano mo-
re⁴ potiùs amicè quàm vel per grauiffi-
mas difſentiones atque ſchiſmata vel per
iudiciales moleftias finiendæ modis atque
remediis. quæ fimul quattuor cuilibet

t iij etiam

5
Perfonarũ
Ecclefiafti-
carum fun-
ctio du-
plex, Ordi-
nis videli-
cet & Iuriſ-
dictionis.

6
Totius libri
primi par-
titio qua-
drimebris.

1

2

3

4

7
Ordo hic
ex natura
desumptus.

etiam priuato cōtrouersias vllas metuen-
ti sese semper offerunt & ob oculos ver-
santur; ita vt hic ordo iuris tradēdi vel ar-
tis iuris ipsam omnino naturam, sicut o-
portet, imitetur. quis enim vel quotus-
quisque Christianus vel mediocriter etiā
bonus non ita cōparatus est animo, quin
si fortè lis aut controuersia grauior in-
gruat etiam atque etiam secum dispicere
prius velit ecquid offensurus Deum sit,
ecquid ius aliquod allegare pro se suāve
causa possit, ecquid personis quarū pro-
babiliter indigebit opera tribuendum sit,
ecquid amicè cum aduersario suo conue-
nire per sese queat vel (si fortassis hoc fie-
ri nequeat) certè per arbitrorū potiùs in-
teruentionem quàm iudiciali quodā quasi
Marte res expediri. videamus ordine sin-
gula.

8
Primum li-
bri huius
membrum.

Tit. I.
DE SVMM.
TRINIT. ET
FIDE CA-
THOLICA.

9
Secundum
huius libri
membrū.

Fundamentum iuris vniuersi Christia-
ni ac præcipuè Ecclesiastici seu Pontificij
Deus est ipse trinus ¹ & vnus, Pater, Fi-
lius, & Spiritus sanctus; ad cuius plenam
in regno cœlesti fruitionem semper ad-
spiramus & anhelamus; quò totum ius
Pontificium nos disciplina sua traducere
contendit per constantem fidei Catholi-
cæ retentionem vitæque totius modera-
tionem. satis enim contra Garciam supe-
riùs euicimus, verum Pontificij iuris finē
non alium esse quàm animorum nostro-
rum ad hoc regnum cœleste traductionē.
Iam, quod est membri secundi, quia nō
ex pro-

a
ab hoc tit. 5
vsque ad tit.
29.
b
à d. tit. 29
vsque ad tit.
34.
c
ab hoc tit.
vsque ad 33

ex proprio cuiusque cerebro sed ex iuris præscripto sunt omnia Christianis definienda rerum agendarum controuersiarumque genera, ius hoc ipsum Pontificium per sese consideratū partim scripto constat, vt Constitutionibus² Ecclesiasticis & Rescriptis³ Pontificum; partim nō scripto, veluti Consuetudine⁴: quemadmodum & ius Ciuile. Quanquā Rescriptorū vox hoc loco non refertur ad omnes epistolas Pontificum Decretales ius aliquod vniuersale constituentes, at solas ad literas Pontificum priuatis aliquibus consulētes, partim delegatorias iudicum partim Beneficiales; quibus nimirum nūc iudices ad litem quampiam inter aliquos finiendam delegantur, nunc impetrationes Beneficiorum continentur: prius literarum seu Rescriptorum genus vulgō nominatur Iustitiæ, secundum Gratia.

Quoniam verò ius ipsum quantumlibet per sese quidem præclarum attamen mortuū est nisi à viua lege hoc est ab homine prudente fideliter administratur, ad personas properandum est. Itaque personarum, à quibus res in Ecclesia Christiana gerendæ vel controuersæ dependent, inspectio gemina sese offert; aut enim de iure toto publico^a quoad illas quæritur, aut de iure priuato^b seu negotiis priuatorum dirimendis. ordine dicamus de vtraque inspectione seorsum^c separatimque, paucula deinceps quædam subiecturi

Tit. 2.
DE CONSTITVT.

Tit. 3.
DE RESCRIPTIS.

Tit. 4.
DE CONSVETVD.

10
Rescriptorū hoc loco sumptio.

11
Rescriptorū duo genera.

12
Tertiū huius libri mēbrum.

13
Personarū Ecclesiasticarū inspectio gemina, videlicet vt ministrorum Ecclesiæ & vt iudicū.

t v de vtra-

^a ab hoc tit. 5. vsque ad tit. 29.
^b à d. tit. 29. vsque ad tit. 34.
^c ab hoc tit. vsque ad 33.

14
In ministris
ecclesie tria
considerari,
Potestatem,
Ordinem,
Functionem;
naturali nempe
ratione.

15
Cur hic nihil
de beneficiis
ipsis.

16
Trifariam de
potestate
hic agi.

Tit. 5.
DE POSTV.
LAT. PRÆ-
LATORVM.

Tit. 6.
DE ELECT.
ET ELECTI
POTESTA.

ratio; prima b, de iure taliū personarū ex facto quopiā vel alieno vel suo nihil ad Ordinis pertinēte sacramētum; secūda c, de iure ordinandi Clericos; tertia d, de dignitatū Ecclesiasticarum & officiorū Ecclesiasticorū distinctionibus. Ius primæ rationis appellemus docendi causa Potestatem vel Auctoritatē vel Magistratū vel Prælaturā vel si mauius Præfecturā Ecclesiasticā ex facto quopiā foris & extrinsecus adhibito acceptā; secūda rationis ius vocemus Ordinationē Clericorū; tertia rationis ius Functiones ipsas Ecclesiasticas. Nā & ordine naturali ferē fit in personis Ecclesiasticis, vt primū & ante omnia sibi desiderēt esse prospectū de munere quopiā Ecclesiastico (si nō re semper, saltē spe) priusquā sacris initiētur Ordinibus, & frustra de functionibus Ecclesiasticis cogitatur antequā fuerint Ordines collati. præcedit ergo Potestas auctoritative, sequitur Ordinatio, comitatur Functio. prospicitur quidē prouideturq; personis Ecclesiasticis præcipuē per præbendas atq; beneficia, sed hæc rebus adnumerātur non personarū iuri de quo solo tractatur hic. De Potestate igitur Ecclesiastica trifariam hic agitur, vel obtinēda nimirū retinēdaque, vel amittēda, vel temperāda nō nihil minuēdaque: quia per Postulationes & Electiones & ab vna sede ad aliam

a
c. licet. 6. d.
Elect.
b
c. venerabilis
34. de Elect.
c
Dordinū vna
restitutio
questione V.
Iurisdictio-
nali nu. 9
c. seqq.
d
c. quia pro
per. de Elect.

aliam Tráslationes⁷, obtinétur pręlatorę
 retinéturq; si modò singulis his Cõfir-
 matio superioris accedat, solennisq; se-
 quatur vel in Episcopis Cõsecratio vel in
 Abbatibus nuda Benedictio vel in Archi-
 episcopis præterea mysticū illud palliū⁸
 quod reliquiis D. Petri Romę quiescēti-
 bus prius adhibitū singulis mittit Archi-
 episcopis Põtifex pro peculiari proprioq;
 potestatis atq; dignitatis Archiepiscopa-
 lis insigni: cõtra verò vel Renunciationi-
 bus⁹ vt plurimum pręlatorę eędem (sicut
 & cæterę dignitates & officia & benefi-
 cia) solent amitti, vel negligentis immi-
 nui¹⁰. Pręlatos propriè vocamus in iure
 Pontificio qui Magistratu quoqiã Eccle-
 siastico funguntur, maximè si in suprema
 sint alicuius Ecclesiastici corporis digni-
 tate constituti. Postulationes gratia sola
 nitūtur, Electiones iure; cū postulētur in
 Pręlatos hi quibus alioquin obstat iuris
 dispositio cõmunis, eligātur autē quibus
 iure nihil obstat. neq; præteritur hoc Ele-
 ctionis loco ius eligēdorum duorū sum-
 morū in vniuerso Christianismo capitū
 Põtificis aet Imperatoris^b; Põtificis quidē
 iure nouissimo per Cardinales, Imperato-
 ris verò per Germanię Principes, vbi pu-
 defiant obiter isti^c qui penes Germanos
 Imperiū Romanū esse negāt, et in historia
 & in religione singulares atq; adeo in sua
 professione præuaricatores. Fit autē Ele-
 ctio Pręlatorū Ecclesiasticorū trifariã^d,
 nunc

Tit. 7.
 DE TRANS-
 LATIONE
 EPISCOPI.
Tit. 8.
 DE AVCTO-
 RITATE ET
 VSV PAL-
 LII.
Tit. 9.
 DE RENUN-
 CIATIONE.
Tit. 10.
 DE SVP-
 PLENDIA
 NEGLIGEN-
 TIA PRÆ-
 LATORVM.
 17
 Pręlati qui-
 nam.
 18
 Postulatio-
 nes.
 19
 Electiones.
 20
 Pontificis
 Electio.
 21
 Imperato-
 ris Electio
 penes Ger-
 manos.
 22
 Tres eligē-
 di formę.

a
 c. licit. 6. de
 Elect.
 b
 c. venerabile.
 34. de Elect.
 c
 Bodinū vide
 refutatorum
 questione V.
 Jurisdictio-
 nali nu. 91.
 d
 c. quia pro-
 pter de Elect.

nunc inspiratione sancti Spiritus seu cō-
muni concordique omnium eligentium
Conclamatione, nunc præmissa diligenti
votorum seu suffragiorum perscrutatio-
ne seu Scrutinio, nūc denique Compro-
misso. quæ singula persequi non est huius

23

Ius ordinā-
dorū Cleri-
corum duo
respicit, &
quæ adesse
debent &
quæ abesse.

compendioli. Secundæ rationis ius quod
ad ordinandos refertur Clericos plurima
sapienter constituit quæ talibus partim
debent inesse tanquam requisita quædam
pernecessaria, partim verò ab ipsis abesse
tanquam singularia quædam impedimē-

24

Quæ debeāt
adesse.

ta. Prioris generis hæc sunt, cū in omni-
bus ordinandis omnino spectanda tum
singularia in præficiendis; primū, obser-

Tit. 11.
DE TEMPO-
RIB. ORDI-
NATIONVM
ET QVALI-
TATE OR-
DINAND.

uatio temporum¹ conferēdis ordinibus
iure publico solēniter destinatorum, siue
de diebus ipsis ordinationi convenienti-
bus quærat² siue de ordinandorū ætate;

Tit. 12.
DE SCRIV-
TINIO IN
ORDINE
FACIENDO

secundò, & quidē præcipuè, qualitas ipsa-
rum personarum ad ordines huiusmodi
adspirantium; qua in re diligens requiri-
tur examinatio siue scrutinium¹² sicuti

Tit. 13.
DE ORDI-
NATIS AB
EPISC. QVI
RENVNC.
EPISC. VEL
EXCOMMV-
NICATVS
EST.

vulgò vocatur; tertio, competētis & ido-
nei Episcopi Ordinatoris aditio, ne¹³ vi-
delicet ab Episcopo quantumlibet pro-
prio sed qui vel Episcopatu renunciauit
vel excommunicatus est ordines prudē-
ter ac scienter suscipiātur. vbi monendus

25

Rubricare-
stituta.

es obiter hæc verba **VEL EXCOMMV-
NICATVS EST** non bene fuisse sub-
tracta Rubricæ vulgari. Superiora tria
modò memorata tum in omnibus requi-

runtur

runtur ordinandis tum singulariter¹⁴ & ætas iusta staturaque, & eximia qualitas, & sacer ordo, desiderantur in iis qui sint Ecclesiæ cuiusdam præficiendi; quos idcirco sacra simul vñctione¹⁵ conuenit esse delibutos. cuius quidē sacra vñctionis occasione, plenius hic agitur de omni vñctione Christianorum in genere, siue de Regibus inuigendis queratur siue de Christianorum cūctorum vñctione tum in Baptismate tum in Cōfirmatione tum in infirmorū Vñctione extrema, siue denique de sacris ordinibus ritu Christiano conferendis. qualis vñctio quandoquidē tribus in sacramentis characterem semper imprimit indelebilem¹⁶, Baptismo, Confirmatione, Ordinatione sacra, fit vt hæc tria sine grauissimo sacrilegij scelere nunquam reiterari possint. Ad impedimenta vel obstacula quod attinet quæ ab ordinandis abesse oportet, hæc multiplicia sanè sæpius occurrunt & iniiciuntur; siue vitium quod ex ipsa sit origine (vt in filiis¹⁷ presbyterorum) siue ex personæ statu &¹⁸ conditione (vt in seruis, quamdiu non manumittuntur) siue ex intricatiorum rationum¹⁹ reddendarum obligatione, siue ex corporis vel deformitate²⁰ vel debilitate, siue ex digamia²¹, siue potestremò ex peregrinitate²².

In officiis atque functionibus Ecclesiasticis distinguendis, quò tertia pertinet personarum Ecclesiasticarum quoad ius publicatio.

DE ÆTATE
ET QUALI-
TATE ET
ORD. PRÆ-
FICIEND.

Tit. 15.
DE SACRA
VNCTIONE

Tit. 16.
DE SACRA-
MENT. NON
INTRANDIS

Tit. 17.
DE FILIIS
PRES. ORD.
VEL NON.

Tit. 18.
DE SERVIS
NON ORDI.
ET EORVM
MANVMIS.

²⁶
quæ debeāt
abesse.

Tit. 19.
DE OBLI-
GATIS AD
RATIOCIN.

Tit. 20.
DE CORP.
VITIATIS
ORDINAN.
VEL NON.

Tit. 21.
DE BIGAM.
NON ORD.

Tit. 22.
DE CLER.
PEREGRIN.

²⁷
Fūctionum
Ecclesiasti-
carū distia-
ctio.

publicum consideratio, primùm & ante omnia separandi sunt illi qui proprio nomine deseruiuit Ecclesiis, ab iis qui vicariam^b pro aliis præstant operâ seu alienis in Ecclesiastico ministerio vicibus funguntur. Vtriusque nempe generis necessarius est in functionibus Ecclesiasticis vsus. Qui nomine proprio suas obeunt functiones, illi meritò nō alio collocantur hic ordine quàm qui gradibus honorum quoque respōdeat, siue dignitatis titulo censeantur siue nudi duntaxat intra nomen officij contineantur atque subsistant; aliis nimirum Ecclesiis aliud hac in parte sequentibus pro vel constitutionū vel consuetudinum suarū varietate. Pontifex, Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, non ponuntur hoc quidem in ordine, vt quorū gradus, ordo, officium, functio, præ eminentia, dignitas^c, aliundè satis nota sunt in Ecclesiastica Hierarchia; sed his inferiorum duntaxat officia ordine hic recensentur; videlicet, Archidiaconorum²³, qui quodammodo sunt oculi suis Episcopis, vt D. Clemēs d ipsius D. Petri discipulus & successor aiebat; Archipresbyterorū²⁴ seu Decanorū (tamen si multis in Ecclesiis alius est Archipresbyter alius Decanus; illo, pastorū ciuitatis atque Decanorum ruralium seu Christianitatis, quæ dicitur, agente pastorem, hoc autem Capituli) qui quod potestate habeant non tam latè patentē quàm Archidia-

Tit. 23.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Tit. 24.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

chidiaconi, dignitate præditi sunt inferiore licet ab ordine nomen habeant celsiore; Primiceriorum²⁵ seu Cantorū; Sacristarum²⁶ seu Thesaurariorū; ac postremò Custodū²⁷. Ceterum quòd nulla fiat hic inter has tam varias functiones Ecclesiasticas mentio Præpositorum, quemadmodum neque Scholasterorū seu Scholasticorum, nō immeritò quispiam fortè miretur; nisi cōsideret, hic potissimū de personis agi Ecclesiasticis in Ecclesia quapiā cathedrali vel maiori versantibus, ubi videtur antiquitūs nō alius fuisse Præpositus quàm ipsemet Episcopus cum œconomō, nec alius rector atque gubernator Scholarium eiusdē Ecclesię quàm Primicerius vel Cātor, utpote cuius^a est etiam doctrinæ disciplinæque Ecclesiasticæ insistere. Qui vices obeūt in diuinis officiis rebusq; spiritualibus alienas, vicarij passim nec ineptè appellantur; de quorum omnium officio principaliter hoc agitur titulo²⁸, non autem vel de vicariorum iuridicorum officio^b vel de solius Episcopi vicario in spiritualibus. quanquam fateor Officiales Episcoporū quibus iurisdictio committitur non malè quoque nominari vicarios de quibus vel maximè sub hoc titulo Bonifacius agit octauus in suo libro 6. Certè Gregorius 9 hoc loco pleraque refert ad vicarios in diuinis officiis; quo fit vt eò potissimū titulus hic à nobis trahatur et nō ad sequētia quę sunt iuris

Tit. 25.

DE OFFIC.

PRIMICER.

Tit. 26.

DE OFFIC.

SACRISTÆ.

Tit. 27.

DE OFFIC.

CVSTODIS.

28

Cur nihil hic de Præpositis & Scholasticis.

29

Disciplinæ scholasticæ cura cui incumbat.

Tit. 28.

DE OFFIC.

VICARIO VICA-

RII.

^a e. vnic. de f. primic.^b præter solum cap. penult. quod pertinet ad Vicarium Pontificis in vrbe generalem, etiam quoad iurisdictio nem.

iuris præcipuè priuati. sed commodiffimè cecidit vt hic titulus in iuris publici & priuati confinio poneretur; vbi simul vtrique possit iuri tam publico quàm priuato subseruire: de quo quidem iure priuato personis Ecclesiasticis incumbente

30
Secūda per
sonarū Ec-
clesiastica-
rum confi-
deratio, vt
iudicum.

nunc tandem dicamus. publici namque iuris Ecclesiastici huius executioni soli studere satis omnino non est; priuatis etiam ius administrandum est. quocirca alteram personarū Ecclesiasticarum inspectionem prædiximus esse, quatenus hæc iuri præsumt priuato seu negociorū priuatorum disceptationibus, tanquam iudices. quid iudicis cuiusque sit proprium præmittitur^a, quid iudicibus omnibus ex æquo commune sit subijcitur^b. Iudices enim alij sunt ordinarij, alij ab ipso

Tit. 29.

DE OFFIC.
ET POTES.
IUDICIS
DELEGA-
TI.

Tit. 30.

DE OFFIC.
LEGATI.

31

Legatorū
tria genera.

Pōtifice singulis in causis delegati²⁹ qui propterea quoque priore disponūtur loco: quibus & Legatus³⁰ Apostolicus id est Pontificius frequēter accedit, qui præterea longè maius & augustius quid plerunque suis in mandatis habeat; siue mittatur à Pontificis latere singulariter, siue cūm degat alibi munus legationis absentis deferatur à Pontifice, siue denique qua dignitas Ecclesiastica hunc perpetuæ legationis honorē sibi semper habeat annexum. primus nominatur legatus à latere, (sic in causa boni illius Ignatij Patriarchæ Constantinopolitani sua sede turpiter & indignè deiecti legatos Romā sibi

nunc

nunc ex latere nunc è latere Michaëlis
 Imperatoris mitti desiderabat Nicolaus a
 PP. 1. vir singularis omnino sicuti tum
 doctrinæ tum pietatis ita quoque tū for-
 titudinis tum constantiæ.) secundus lega-
 tus absolutè, tertius legatus natus. quales
 quidem Legati nati numerantur Archie-
 piscopi quattuor, Eboracensis, Cantua-
 riensis, Remensis, Pisanus. Licet autem
 legatus Apostolicus maior procul dubio
 sit aliquo delegato Pontificis, tamen quia
 principaliter hic agimus de personis &
 quotidie & ybique ad iudicandum dari
 solitis, non immeritò delegati ponuntur
 ante Legatos, vt quos neque semper nec
 ybique contingit interuenire. Sequuntur
 ordine suo iudices Ordinarij 31, quibus
 nimirum iurisdictio cõpetit Ecclesiastica
 suos in subditos ex ipsa vi suæ Prælaturæ,
 ita vt non sit opus extra ordinem adire
 Pontificem pro alio iudice habèdo. qua-
 les ordinarios esse constat omnes & sin-
 gulos Episcopos in sua quemque diœcesi
 siue de lege quæratur diœcesana ^b siue de
 lege iurisdictionis; item siue de iure pub-
 lico siue priuato. Nam tametsi principaliter
 hic agatur de Iurisdictione contetio-
 sa de que litibus priuatorū dirimendis, in
 genere tamen vniuersum describitur Or-
 dinarij munus etiam quoad ius publicū.
 nec enim tam vel scrupulosè vel supersti-
 tiosè nec ad amissim possunt omnia quæ
 iuris publici sunt ab iis quæ iuris priuati
 v sunt

32
 4. Legati
 nati.

Tit. 31.
 DE OFFIC.
 IUDICIS
 ORDINA-
 RIJ

a
 Nicola PP. 1.
 et Michaëlē
 Imperatorē.

b
 e. dicitur si
 ius hoc sit.

sunt ubiq; vel separari vel distingui quin multa sæpe misceantur. Ac abundè sufficere debet artibus disciplinarum tradendarum, si quæ principaliter in vnoquoque genere spectantur ea sint paulò conspectiora & eminentiora. quo Consilio factum esse reor, vt quoniam hic principaliter spectatur Iurisdictionio, titulus hic inscribatur non simpliciter *De officio Ordinarij* sed cum determinatione quadam *De officio iudicis Ordinarij* quantumuis de vniuerso tractet Ordinarij cuiuslibet officio præsertim summa quapiam in dignitate cõstituti. Post explicatum proprium cuiusque iudicis tã extraordinarij quàm ordinarij officiũ, consequens est vt communia iudicibus quibuslibet præcepta tradantur, ac nominatim quæ strictiore significatione dicuntur ad officium³ pertinere iudicis; vt, exempli causa, dare litigantibus aduocatos^a, quæ desunt subinde supplere, similiaq; plurima facere; cum latissimè pateat iudicis officiũ, siue sponte sua moueatur siue requiratur à partibus; itẽ siue de plano quid faciat siue solenniter, postremò denique siue mercenarij sit illud quod facit officij siue nobilis, vt ab interpretibus nostris maximè practicis neque fortassis ineptissimè distinguitur^b. Haçtenus ostẽsum fuit quidnam in personis Ecclesiasticis tum quoad ius publicũ tum quoad priuatum spectetur seorsum separatimque, nunc breuiter adden-

33

Artibus disciplinarũ tradendarũ quid sufficiat.

34

Cõmunia iudicibus omnibus.

Tit. 32.

DE OFFICIO IUDICIS.

35

Ordinis ratio.

addendum est quidnam communiter & coniuictim de personis Ecclesiasticis omnibus tam publici quam priuati iuris exercitium sustinentibus in Ecclesiastica sit Hierarchia statuendum pro totius Ecclesiasticae disciplinae conseruatione. qua in re *Caput 3* est, vt superiores imperent, inferiores pareant & obediant; vtpote quo praeepto semel violato, necesse fuerit vniuersum Christianismi regimen dissolui. superior autem vel maior quis in Ecclesia dicitur ferè quadrifariam; vel nimirum ratione dignitatis ^a atque potestatis Ecclesiasticae, vel praerogatiua conferentis ordinem ^b Ecclesiasticum, vel ordinum eorundem Ecclesiasticorum gradu ^c, vel denique temporis antiquitate ^d. quae cuncta luculenter hoc explicatur titulo; ne quid interim dicam de secularis potestatis & vniuersae Iurisdictionis laicae quantumlibet vel Regiae vel Imperatoriae, quae Ecclesiasticae debet obedire potestati, subiectione ^e. quando quidem reuera gladius vterque, quamuis aliter ac aliter, in potestate Petri seu Romani Pontificis ^f est; cui subesse, pronuntiatur ^g esse de necessitate salutis: & merito, cum extra Ecclesiam nulla sit salus. qua de re satis cum in huius commentationis primo tum alibi diximus. unde de maximum praesentis tituli pondus patescit & vsus elucescit.

Superest quartum libri huius membrum, de remediis rei controuersiae vel per nos

v ij vel

Tit. 33.

DE MAIORITATE ET OBEDIEN.

36

Totius Ecclesiasticae disciplinae conseruandae ratio summa.

37

4 modis alter altero maior.

38

Vterque gladius est Pontificis.

39

Pontifici subesse, de necessitate salutis est.

40

Totius huius libri pars 4. de fopie da controuersia sine iudice

a
b
c
d
e
f
g

bt. hoc tit.
c. per totum hoc tit.
c. statim hoc tit.
c. 1. hoc tit.
c. soluta hoc tit.
c. 1. de maiornat. et obed. in Extravag. commun.
d. c. 1. in fine.

vel aliter amicè potiùs consopiede quam per iudicem dirimendæ. quod procul dubio satius est plerunque, quantumlibet & secundum Deum & secundum iura omnia causam foueamus optimam & personæ iudicum nobis etiã summè sint propitiæ.

41
Duplex ratio negocij fit sopiedi, contentio- nibus nimirum vel arbitriis.

Tit. 34.
DE TREV- GA ET PA- CE.

42
Cõcordata inter Prin- cipes.

Tit. 35.
DE PACTIS.

Tit. 36.
DE TRANS- ACTIONI- BUS.

rationes negotij sopiendi generaliter hic duæ proponuntur; vna per mutuam concordiam, altera per virorũ bonorum interuentionem. de cõcordia mutua quaeritur vel inter summos Principes ipsos aut superiorem non agnoscetes aut eundem superiorem contemnètes atque cum illo contententes belloque concerrantes, vel inter priuatos. inter Principes quidẽ nũc ad 3 + tempus, vt induciis, nunc in perpetuum, nẽpe pace, gratia coit: de talibus enim principaliter hic agi testimonio sunt præsentis tituli capitula, præsertim iũctis illis quæ traduntur eadem de re in Extrauagantibus communibus vbi Concordatorum inter Pontifices & Reges Francorum fit mentio. quanquã & alia nonnulla de temporibus vacationum à litibus de- que temporibus anni clausis quæ vulgò vocantur hic interserũtur. inter priuatos verò nũc pactis 3 nunc tráfactionibus 6 res componitur. Atque belligerantium inducias tum pacem rectè dixeris etiam vel pacta vel conuétiones. quo fit vt rotundiùs fortè quis dicere mallet, Controversias omnes vel conuétionibus consopiri vel arbitriis; atque conuentionum alias

alias esse publicas alias priuatas: atqui res eodem redit. Interuentione bonorum virorum res vt plurimum certiùs finitur per compromissum in arbitros, quàm aliter.

Quoniam verò, sicut ait Iurisconsultus^a, compromissum ad similitudinē iudiciorum redigitur & ad finiendas lites pertinet, duo quedam hic de arbitris præcipuè proponuntur; vnum de causa hinc inde diligenter instruenda coram arbitris; alterum, de causa deinceps per eorundē arbitratorum sententiam finienda, non secus atque fit coram iudicibus. Instruitur autē causa postulationibus 37 & allegationibus variis atque multiplicibus. postulat quis vel per se vel per procuratorem 38. procurator nunc singulorum nunc alicuius est vel ciuitatis vel collegij vel corporis cuiuslibet alterius: ille propriè strictèque procurator, hic syndicus³⁹ nominatur. Inter allegationes, multis magnisque de causis, frequentissimus est vsus restitutionis in integrum: cuius etiā vel ob hoc solum singulariter fit hic mentio, quemadmodum & in Pandectis & in Codice, quòd occasione postulationis & procuratoris vel Syndici nō raro ad restitutiones in integrum recurrere fit necesse. nam alioqui cæteræ litigantium allegationes ad plenam causæ instructionē pertinentes, commodiùs tractantur libro sequenti. Restitutiones in integrum nunc actionis iure^b petuntur, nunc ex mera magistratus

v iij cogni-

^a
l. i. π. de Re.
cpt. qui ar-
bitros recep.

^b
l. tit. tit. quod
metus causa.
C. toto tit. de
dolo malo. π.
C.

43
In arbitris
dico requi-
ri, causæ in-
structionē
& senten-
tiam.

Tit. 37.
DE POSTV-
LANDO.

Tit. 38.
DE PROCY-
RATORIB.

Tit. 39.
DE SYNDI-
CO.

44
Cur de re-
stitutionib.
in integrū
hic agatur.

Tit. 40.
DE HIS
QVÆ VI
METVSO
CAVSA
FIYNT.

Tit. 41.
DE IN IN-
TEGRVM
RESTITVT.

Tit. 42.
DE ALIE-
NATIONE
IVDICII
MVTANDI
CAVSA FA-
CTA.

Tit. 43.
DE ARBIT.

LIBER SE-
CVNDVS.

45
Summum
totius libri
2 Caput.

46
Totius Or-
dinis iudi-
ciarj tres
quasi gra-
dus; litis in-
stitutio, li-
tis instru-
ctio, litis
decisio.

cognitione ^apendent & officio iudicis. ^{l. quod}
actionis iure, sicut ex causa metus ⁴⁰; offi- ^{mor. 22}
cio iudicis, ex causis restitutionū variis ⁴¹, ^{vbi. a. m.}
& maximè quādo lesa fuit Ecclesia, causis ^{morib.}
his adnumeratur, & quidē in re actionis ^b, ^{l. 1. c.}
alienatio ⁴² rei vel actionis facta cuiuspiam ^{l. 1. c.}
ab vno litigaturo in fraudē alterius liti- ^{l. 1. c.}
gaturi, ad opponendū scilicet ei aduersa- ^{l. 1. c.}
rium duriorē, & ad mutādum quod futu- ^{l. 1. c.}
rum timebatur iudiciū seu litem. Postula- ^{l. 1. c.}
tionibus allegationibusq; tandē peractis, ^{l. 1. c.}
nihil restat quā vt ab arbitris, modò ^{l. 1. c.}
rectē sumpti ⁴³ fuerint, sententia feratur.

Liber Decretalium secūdus vniuersam
prosequitur ordinis iudiciarij rationē ac
viam seu modum; siue de civilibus quæra-
tur causis, ad quas tamen præcipuē totus
hic pertinet liber, siue de criminalibus
præsertim quoad instruendā finiendāque
causæ rationes. licet enim diuersus insti-
tuendi ordinādiue iudicij modus in vtro-
que sit causarum genere, probandi tamen
finiendi que modus penē reperitur idem.
pro totius igitur huius libri secundi sum-
mo seu genere seu capite ponitur Ordo
iudiciarius vel causæ cuiuslibet in iudiciis
peragēdæ modus. Totius ordinis huiusce
partitio cōmodissimè fit in tria principa-
lia membra; quorū primum est de causa
qualibet in iudiciis instituēda ^c siue ordi-
nanda id est ordine inchoanda, secūdum
de eadem deinceps instruenda ^d seu pro-
banda, tertium ^e denique de eadem diri-
menda